

Ю. Локшина,

аспірант відділу європейського права та міжнародної інтеграції
Інституту законодавства Верховної Ради України

ПОГЛЯДИ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ НА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ТОРГІВЛІ»

Постановка проблеми. В умовах європейської інтеграції України та в контексті підписання й ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 р. особливої актуальності набуває вивчення міжнародного і європейського досвіду регулювання питань, пов'язаних із торгівлею, для наукового середовища і для українських суб'єктів підприємницької діяльності з метою гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського Союзу в регулюванні питань, пов'язаних із торгівлею.

Засоби захисту торгівлі є одним із механізмів, що активно використовуються державами для захисту внутрішнього ринку в умовах зниження тарифних методів регулювання міжнародної торгівлі товарами та включають антидемпінгові, компенсаційні й захисні заходи. Зважаючи на це, метою статті є дослідження поняття засобів захисту торгівлі та його використання в міжнародно-правовій і українській науковій доктрині та в нормативних документах.

Стан дослідження. Окремі аспекти правового регулювання торговельних обмежень загалом і засобів захисту торгівлі зокрема досліджувалися такими вітчизняними й зарубіжними вченими, як В. Голубева, О. Вишняков, Н. Коновалова, І. Капуш, О. Кочергіна, А. Мазаракі, В. Муравйов, В. Опришко, С. Осика, В. Пушкарьов, В. Пятницький, Ф. Граафсма, Я. Луо, Дж. Корнеліс, М. Маклін, О. Решота, Д. Роберт, А. Сапір, Дж. Суд, Е. Фермюст та інші.

Вклад основного матеріалу. Термін «засоби захисту торгівлі» широ-

ко використовується в сучасній іноземній літературі як у розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються, на позначення сукупності трьох торговельних інструментів для захисту внутрішнього ринку (у рамках Світової організації торгівлі – (далі – СОТ)) а саме: антидемпінгових, компенсаційних і захисних заходів.

Засоби захисту торгівлі є дозволеними винятками з двох найважливіших принципів СОТ – режиму найбільшого сприяння та національного режиму. Користуючись цими інструментами, уряди держав – членів СОТ ініціюють розслідування та мають змогу накладати певні види мит або обмежувати імпорт на власний ринок на вимогу місцевих товаровиробників аналогічних товарів.

Головні документи ГАТТ/СОТ, що регулюють антидемпінгові, компенсаційні та захисні заходи (Угода про застосування статті VI ГАТТ 1994 р., Угода про субсидії та компенсаційні заходи СОТ 1994 р. і Угода про захисні заходи СОТ 1994 р.), на жаль, не містять єдиного терміна, який би об'єднував ці окремі типи інструментів. Тому є різні підходи до виділення окремої групи таких інструментів у літературі. Так, у вітчизняній літературі використовуються різні назви на позначення цього явища: інструменти захисту торгівлі, заходи захисту торгівлі, захисні інструменти, захисні заходи тощо. Проте саме термін «заходи захисту торгівлі» найбільш широко використовується в закордонних джерелах. Так, автори ґрунтовного дослідження щодо вивчення особливостей антидемпінгових, компенсаційних і

захисних заходів відповідно до правил ГАТТ/СОТ під назвою «СОТ-засоби захисту торгівлі» (“WTO – Trade Remedies”) Р. Вольфрум, П. Штоль і М. Кьобель використовують саме загальну назву “trade remedies”, що перекладається на українську мову як «засоби захисту торгівлі» [14].

Такої ж думки притримується й зарубіжний учений Ч. Боун, який називає антидемпінгові, компенсаційні та захисні заходи ідентичним терміном “trade remedies” – тобто «засоби захисту торгівлі», стверджуючи, що це найбільш популярні інструменти торговельної політики, які використовуються державами для обмеження свободи руху товарів [9]. Н. Недзель теж використовує термін “trade remedies” стосовно антидемпінгових, компенсаційних і спеціальних засобів [10]. Також саме термін «засоби захисту торгівлі» широко вживається вченими з країн, що розвиваються. Так, наприклад, дослідник Центру досліджень СОТ з Індії С. Прія теж уживає поняття «засоби захисту торгівлі», маючи на увазі антидемпінгові, компенсаційні та захисні заходи, і відзначає, що система СОТ дозволяє використовувати захист торгівлі у деяких випадках шляхом застосування названих інструментів [12].

Цей термін використовується також і законодавством зарубіжних країн. Так, якщо проаналізувати нормативно-правові акти країн – членів Європейського Союзу в цій сфері, то, наприклад, в Італії антидемпінгові, компенсаційні та захисні заходи називаються терміном «misura di difesa commerciale», що також перекладається як «засоби захисту торгівлі» [13].

З іншого боку, країни Митного союзу в рамках ЄврАзЕС використовують у законодавстві термін «меры торговой защиты», що також є схожим на український термін «засоби захисту торгівлі». Так, Договір про створення Євразійського економічного союзу встановлює, що «під заходами захисту внутрішнього ринку, або захисними заходами, розуміються спеціальні за-

хисні, антидемпінгові й компенсаційні заходи, правила запровадження, перегляду та скасування яких регулюються ГАТТ 1994 і іншими угодами СОТ» [1]. Статтями 48 і 50 цього Договору встановлено, що «заходи захисту внутрішнього ринку щодо товарів, що походять із третіх країн і ввозяться на митну територію Союзу, для захисту економічних інтересів виробників товарів у Союзі можуть вводитися у вигляді спеціальних захисних, антидемпінгових і компенсаційних заходів...». Проте законодавство країн – членів Митного союзу, наприклад, нормативно-правові акти Російської Федерації, не містять єдиного визначення антидемпінгових, компенсаційних і захисних засобів узагалі. Так, наприклад, головний Закон № 165-ФЗ РФ у цій сфері «Про спеціальні захисні, антидемпінгові та компенсаційні заходи при імпорті товарів» такого загального терміна не містить і використовує ці поняття окремо.

Треба сказати, що у вітчизняній літературі теж немає єдиного підходу до визначення поняття, що включає антидемпінгові, компенсаційні та захисні заходи. Законодавчого закріплення терміна «засоби захисту торгівлі» донедавна не містилося й у нормативно-правових актах. Так, відомий вітчизняний учений С. Осика, який присвятив найбільше праць розгляду особливостей регулювання зазначених інструментів, не використовує жодного загального терміна щодо антидемпінгових, компенсаційних і спеціальних заходів, говорячи про ці поняття окремо. Наприклад, автор не раз використовує словосполучення «антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні заходи», називаючи їх протекціоністськими обмеженнями імпорту, з чим не можна не погодитися, оскільки такі інструменти обмежують свободу руху товарів. Проте в роботі «Новітнє українське законодавство щодо регулювання проблем демпінгованого, субсидіарного та масованого імпорту» С. Осика все ж об'єднав ці заходи в один термін «захисні заходи», наприклад, у такій тезі: «...які саме органи

та в який спосіб будуть застосовувати захисні заходи щодо демпінгових, субсидіарних або спеціальних процесів» [3]. Проте, на нашу думку, із таким формулюванням не можна погодитися, адже сам термін «захисні заходи» в термінології ГАТТ/СОТ є окремим видом таких інструментів, що регулюються Угодою про захисні заходи СОТ 1994 р. Тому називати заходи захисту торгівлі захисними заходами, на наш погляд, не варто.

З іншого боку, позиція Міністерства економічного розвитку й торгівлі України полягає у виділенні антидемпінгових, компенсаційних і спеціальних заходів в окрему групу під назвою «інструменти торговельного захисту». Так, визначається, що антидемпінгові та компенсаційні заходи є способами захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції в міжнародній торгівлі, а застосування спеціальних заходів, навпаки, є відповіддю на добросовісну конкуренцію. Міністерство економічного розвитку й торгівлі рухається в напрямку визначення демпінгу як імпорту товару на митну територію України за ціною, нижчою від ціни на подібний товар у країні експорту. Компенсаційний захід визначається як «захід щодо нейтралізації впливу специфічної субсидії іноземної держави (союзу іноземних держав), яка надається підприємству/групі, галузі/групі, експортеру/об'єднанню або спрямована на стимулювання експорту, заміщення імпорту» [2]. Формами цієї специфічної субсидії, як визначають автори, можуть бути такі: фінансовий внесок або іншого виду фінансове сприяння держави, установлення податкових пільг щодо певного підприємства чи цілої галузі або повне звільнення від сплати податків і зборів, забезпечення товаровиробників майном, товарами або послугами чи інші види підтримки. Також згідно з позицією Міністерства спеціальним заходом є «захід щодо обмеження зростання імпорту на митну територію країни незалежно від країни походження». Отже, можна

визначити, що тут термін «засоби захисту торгівлі» замінений на поняття «інструменти торговельного захисту» або «інструменти захисту внутрішнього ринку». Інші вчені, зокрема С. Пейдж, використовують назву «інструменти торговельного захисту» щодо засобів захисту торгівлі [11].

Д. Таненбаум також поділяє думку Міністерства економічного розвитку й торгівлі України стосовно термінології, теж називаючи засоби захисту торгівлі типом торговельного захисту. Таких типів автор виділяє три, тобто антидемпінг, компенсаційні мита й захисні заходи, надаючи й власні авторські визначення цих термінів. Так, за його словами, антидемпінгом є заходи, що застосовуються державою, коли «експортна ціна товару, що експортується з однієї країни до іншої, нижча від сумарної ціни, що складається за звичайних умов торгівлі на аналогічний продукт, призначений для споживання в країні-експортері» [7]. Що ж до поняття субсидій і компенсаційного мита, то Д. Таненбаум пише, що накладенню компенсаційного мита підлягає лише «специфічна субсидія», тобто така, доступ до якої обмежений лише для одного підприємства чи для групи підприємств галузі або кола підприємств, що розташовані в певному географічному регіоні. Саме використання такого фінансового сприяння держави у формі прямих дотацій, позик, гарантій за позиками або в разі, коли уряд безпосередньо закуповує товари й послуги для експортера, спричиняє згодом накладення державою-імпортером компенсаційного мита. Також своєрідним авторським визначенням, але все-таки схожим на термін ГАТТ/СОТ, є визначення захисних заходів як певних заходів у формі квоти, спеціального тарифу чи поєднання обох, що застосовується державою у відповідь на імпорт на її територію продукту в збільшеній кількості, яка становить загрозу завдання серйозної шкоди вітчизняному виробнику аналогічного продукту. Отже, можна сказати, що автор відносить ан-

тидемпінгові, компенсаційні та захисні заходи до типів торговельного захисту.

Щодо українського законодавства, то головні законодавчі акти, які становлять базу регулювання засобів захисту торгівлі, це Закон «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» 1999 р., Закон «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» 1999 р. і Закон «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні» 1999 р. Вони не містять єдиного ширшого терміна, який би об'єднував ці інструменти. У цих законах відсутнє не лише таке поняття, як «засоби захисту торгівлі», але й будь-який інший термін [1; 2; 3]. Натомість термін «засоби захисту торгівлі» вживається в Угоді про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованій нашою державою в 2014 р. Так, глава 2 розділу IV «Торгівля й питання, пов'язані з торгівлею» має назву «Засоби захисту торгівлі» і включає в себе такі підглави: глобальні захисні заходи, захисні заходи щодо легкових автомобілів, антидемпінгові та компенсаційні заходи, інституційні положення [8]. Тому, як бачимо, цей термін фактично закріплений у міжнародній угоді, яка ратифікована Україною, і є частиною національного законодавства. Отже, можна говорити про те, що українське законодавство, а саме Угода про Асоціацію між Україною та ЄС, об'єднує антидемпінгові, компенсаційні та захисні заходи в міжнародній торгівлі товарами в групу під назвою «засоби захисту торгівлі».

Висновки. Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що визначення поняття «засоби захисту торгівлі» є комплексним і характеризується багатогранністю, оскільки єдиний підхід до цього терміна у вітчизняній літературі відсутній, і раніше він не використовувався на позначення антидемпінгових, компенсаційних і захисних заходів. Проте з урахуванням зарубіжних поглядів на визначення цього поняття, міжнародно-правової практи-

ки, а також з огляду на його нещодавне впровадження в українське законодавство Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, цей термін має використовуватися як загальне поняття, що об'єднує антидемпінгові, компенсаційні та захисні заходи.

Ключові слова: засоби захисту торгівлі, антидемпінгові заходи, компенсаційні заходи, захисні заходи, Європейський Союз.

Стаття присвячена дослідженню досвіду використання єдиного поняття «засоби захисту торгівлі» на позначення антидемпінгових, компенсаційних і захисних заходів. Автором встановлено, що цей термін використовується в зарубіжних джерелах, а в Україні вперше вживається в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Статья посвящена исследованию опыта использования единого понятия «средства защиты торговли» для определения антидемпинговых, компенсационных и защитных мер. Автором установлено, что термин используется в зарубежных источниках, а в Украине впервые употребляется в Соглашении об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом.

This article is devoted to the study of the experience of using the unified concept of "trade remedies" to determine anti-dumping, anti-subsidy measures and safeguards. The author established that this term is used in foreign sources, whereas is being used in the Association Agreement between Ukraine and the European Union for the first time.

Література:

1. Договор о Евразийском экономическом союзе от 29 мая 2014 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://docs.eaeunion.org/sites/storage0/Lists/Documents/a089f4c6-02da-4461-b033-3f5d122e0020/e57db9f2-9589-4b26-be1eb1a43862c6ed_635375701449140007.pdf.

2. Інструменти торговельного захисту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bc.iits.dp.ua/attachments/article/869/3-%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%A1%D1%83%D1%85%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2_%D0%86%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%20%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83.pdf.

3. Осика С. Новітнє українське законодавство з регулювання проблем демпінгового, субсидіарного та масованого імпорту (Перший Антидемпінговий кодекс України) / С. Осика, С. Теренс. – К. : УАЗТ, 1999. – 112 с.

4. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну : Закон України від 22 грудня 1998 р. № 332-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/332-14>.

5. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту : Закон України від 22 грудня 1998 р. № 330-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/330-14>.

6. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту : Закон України від 22 грудня 1998 р. № 331-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/331-14>.

7. Таненбаум Д. Засоби захисту торгівлі: можливості та перспективи / Д. Таненбаум [Електронний ресурс]. – Ре-

жим доступу : <http://wto.in.ua/index.php?&page=1&get=21&id=2911>.

8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21 березня й 27 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU14097.html.

9. Bown C. Trade Remedies and World Trade Organization Dispute Settlement : Why Are So Few Challenged? / C. Bown. – Washington, DC : World Bank, 2005 – P. 67 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://documents.worldbank.org/curated/en/479021468764048986/Trade-remedies-and-World-Trade-Organization-dispute-settlement-Why-are-so-few-challenged>.

10. Nedzel N. Antidumping and Cotton Subsidies: A Market-based Defense of Unfair Trade Remedies / N. Nedzel // Northwestern Journal of International Law and Business, 2008. – P. 59.

11. Page S. Appropriate Use of Trade-Defence Instruments / S. Page [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/august/tradoc_129814.pdf.

12. Priya S. Trade Defence Measures / S. Priya. – New Delhi : Centre for WTO Studies, 2010. – P. 208. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wtocentre.iiit.ac.in/CBP/Trade%20Defence%20MeasuresProf.%20Shashank%20Priya.pdf>.

13. Santa Maria A. Diritto Commerciale Europeo / A. Santa Maria. – Milano : Giuffrè Editore, 2008. – P. 737.

14. Stoll P. WTO-Trade Remedies. Max Planck Commentaries on World Trade Law / P. Stoll, M. Koebele, R. Wolfrum. – Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2007. – P. 980.